

Sofi Dol

MOJA KAMIJ, ODLETELA

*Prevela s francuskog
Melita Logo-Milutinović*

KONTRAST
Beograd, 2023

Mojoj majci

*Ne možeš sprečiti ptice tuge
da lete iznad tvoje glave,
ali možeš ih sprečiti
da svijuju gnezdo u tvojoj kosi.*
Kineska poslovice

Gornja Marna – četvrtak, 9. januar 2014.

Sahranjena si pre tačno nedelju dana.

Bez srca i mozga. Oni su na ispitivanju na Odeljenju za obdukcije u „Pitije Salpetrijeru”.

Ovo je, cico moja, „Mezon Loranten”.

Došla si ovamo samo jednom, na Sve svete, kad ti je bilo četrnaest, čini mi se.

Pojela si kolač „taten” i probala neki komplikovan čaj dok si slušala odrasle kako ćaskaju o rđavom putu kojim ide svet. Neviđeno si se smarala, kao i uvek u poslednjih nekoliko godina kad si provodila raspust sama s roditeljima.

Ali ovu kuću sam izabrala kako bih pokušala da sredim i nastavim onih nekoliko redova koje smo tvoj tata i ja naškrabali u jednoj plavoj svesci, pet dana posle tvoje smrti. Počela sam da je ispisujem 28. decembra, u Krijel sir Meru, u kadi hotelske sobe koju nam je platila Karol. Držala sam svesku na savijenim koljenima, papir je od pare postajao porozan i olovka nije dobro radila. Prvenstveno sam mislila na tebe koja si čitave sate čitala u kadi, čak i pošto se voda ohladi. Sveska je bila marke „oksford”, s plastificiranim koricama, ali bez spirale, takve si volela; kupili smo je nekoliko sati ranije u bakalnici/trafici/pekari u jednom pikardijskom selu na putu za more, selu koje se zvalo, i još se zove, Krevker¹.

---

¹ Fr. *Crèvecoeur*, u slobodnom prevodu: Srcelomovo. (*prim. prev.*)

Iz svog slomljenog srca učiniću ovo, ispričaću kakva je bila tvoja smrt, bolest, agonija. Od četvrtka 19. do ponedjeljka 23. decembra; četiri dana, put, put, putujemo. Preneću u tančine tvoju borbu, bitku, blickrig, jer, jebote, ne da si bila jaka na tom prolasku kroz groznicu i bol. Nosiš orden, ratni krst.

Ovo svedočanstvo potpuno je besmisleno, pošto ga upućujem jednoj pokojnici; kažem ti *ti*, kažem ti *cico moja*, a više me ne čuješ. Potpuno je besmisleno i zato što nikad neću zaboraviti, naravno; ali dugujem ti ga. Živela si toliko kratko da poslednja četiri dana tvog života zbilja zaslužuju malo istorijske preciznosti. Sem toga, dosađujem se kad te nema, kad ti ne pišem. Stalno smo pisale jedna drugoj – pisma, SMS poruke. Obećavam, krotiću svoje reči kako ne bi upale u lepkast sirup žalosti, pompeznu poemu, plačljivu elegiju; svečano ću otvoriti tvoj onostrani život perom umočenim u tvoj pogled kad se širom otvarao: iskren, prav, svetao.

Počinjem.

Četvrtak, 19. decembar

Kao mladu ženu na nogama videla sam te poslednji put ispred dvorane „Marija Kasares”, gde si me čekala s Batistom, Dijanom i drugim svojim prijateljima iz pozorišnog kružoka. Iskobeljala si se iz gomile tinejdžera, krenula si k nama odraslima, svojoj matoroj i njene dve drugarice, sa onom neusiljenošću po kojoj si se toliko izdvajala: Dobro veče dobro veče, lagani poljupci, tvoj blag osmeh, učitiv i dubok, nekoliko reči lepo vaspitane devojke, kompliment mojoj davnašnjoj kolegini Kristini G. na njenom kaputu. Došle smo da gledamo predstavu jedne grčke trupe: *Late Night*. Zapravo too late. Tvoja Last Night, što niko nije znao. Meseta koja smo rezervisale bila su razdvojena, nismo sedele zajedno, i baš mi se svidelo da gledam tvoj profil nekoliko redova niže dok čekam gašenje svetla u sali. Po izlasku, otišla sam s prijateljicama na piće, ti si ostala da slušaš debatu. Stigle smo kući gotovo istovremeno. Malo te je bolela glava i osećala si se kao da imaš temperaturu, ali želela si da prokomentarišeš predstavu. Bila si oduševljena, komad ti se vrzmao po glavi, neprestano si pevušila valcer sa zvučne trake, htela si ponovo da dođeš sutradan, Batist ti je mogao nabaviti karte besplatno, a sem toga, još jedno veče s Batistom, a? Da se nisi malo zaljubiška? Rekla si mi *Pfff, svašta!* i digla pogled k nebu. Ipak sam ti izmerila temperaturu. Legla si sa 38° i teškom glavom. Više nisi ustala.

Gornja Marna – petak, 10. januar

Ne ispuštam plavu svesku.

Ona pokušava da uspostavi jednu jezivu, vrlo klimavu hronologiju što okreće sećanja naglavačke, melje činjenice u kojima prvenstvo osetnog odnosi prevagu nad prvenstvom pripovedanog. Na primer, u plavoj svesci na samom početku piše:

Sećati se dana kad mi je rekla:

„Mama? (pauza) Volim te.”

Mislim da je bila subota ali nikog nije briga.

Eto, čula sam to nekoliko sati pre nego što si umrla. Odgovorila sam: „I ja tebe kad bi samo znala koliko te volim cico moja”, i već me je uzdrmalo nekakvo mračno predosećanje, kao da možda te reči čujem poslednji put, kao da me boli neko mesto u meni za koje još ne znam, ili sam ga zaboravila tako davno, kad sam bila kćerka svoje majke, imala sam dvadeset godina i ona mi je umrla. Moje nestale.

Nastavljam svedočanstvo, dnevnik tvoje smrti.

Petak, 20. decembar

Do jutra temperatura ne spada, treba pozvati gimnaziju i opravdati ti taj dan, a verovatno i subotu prepodne, poslednji dan škole pre raspusta. Nadzornica preko telefona kaže: „Pa ništa, nek se dobro izleči, najvažnije je da bude zdrava za Božić...” Dabome. Poslala sam poruku Dijani da pokupi tvoje domaće zadatke za raspust, rekla mi je da si se još prethodnog dana u menzi osećala smlaćeno, i stvarno si talenat da se razboliš za Božić!

Ja sam u 11 otišla da čujem kako rade učenici one moje iste davnašnje koleginice iz ESAD-a², Kristine; postavili su Klodelovog *Proteja*. Nije bilo loše. Svidelo bi ti se. Rekla sam Kristini da neću ostati s njom na ručku jer si bolesna. Jer više volim da budem kraj tebe. Međutim, kad sam već bila u istom kraju, ipak sam skrenula u četvrt Montorgej da kupim istih pečenu guščju džigericu, tamo gde me je uputio naš prijatelj Dom. Pred izlozima s kuhinjskim priborom i opremom za restorateru pomislila sam na tvog dedu, našeg dragog Dekicu; na poklon kakav bih mu našla ove godine, da predstojeći Božić nije četvrti koji se spremamo da provedemo bez njega. Dvadeset devet godina bez majke, četiri godine bez oca... Nije važno kad imam večnost s tobom. Razmišljanje o mojim pokojnicima taman je počinjalo da biva prijatno. Izgubila sam četiri sata daleko od tebe zbog Klodela i guščje džigerice.

---

² ESAD, *École supérieure d'art dramatique*, Visoka škola dramskih umetnosti. (*prim. aut.*)

Potom, nakon što sam se oko tri po podne vratila kući, više nisam mrdala odatle. Da bih te negovala, danju, noću, kupala, vlažila ti usne, pravila pletenice pošto ti se kosa, sva od znoja, lepila za lice, menjala ti pidžamu, merila temperaturu, pratila te u toalet, uspravljala te kako bih ti dala da progutaš malo vode, hrane, lek, zabavila te, ako je moguće... Ubrzo su se od visoke temperature javili stravični bolovi u mišićima. Pogoršavali su se iz sata u sat; od svakog pokreta otimali su ti se jauci i lice ti se grčilo... Pozvala sam tvog lekara. Mučnina? Ne. Proliv? Ne. Glavobolja? Ne. Bol u grlu? Ne. Krv u mokraći? Ne. Ne brinite, gospođo, u pitanju je grip. „Dolipran”³. I samo mirovanje... Kasnije, isti tekst od specijalista za hitne slučajeve, koje sam preklinjala da budu ljubazni da dođu. Ne brinite, govorili su lekari preko telefona. Grip je, sad mu je sezona. „Dolipran.” I samo mirovanje.

U petak po podne napravili smo veliko spremanje tvoje sobe. Kao da smo unapred znali da se sređuje poslednji put. Tako čudnovato, sad posle svega... Slutila sam da ću u toj sobi provoditi mnogo vremena: negovateljica, medicinska pomoćnica, čitačica... onda nek bude čisto! U redu? Soba ti je bila čudovišno štrokava i neuredna. Zato sam izbacila đubre, usisala, složila tvoje krpice, razvrstala ti stvari za školu... Sećam se da sam već nekoliko dana gundala jer si odavno propustila svoj red za pranje umivaonika, i dok sam istog popodneva sama to radila, naišlo mi je jedno od mračnih predosećanja koja su me prožela dva ili tri puta tokom onih dana bola. Gledala sam policu iznad umivaonika gde su se tiskale tvoja nezatvorena pasta za zube, tvoje teglice krema bez poklopca, zarđale narukvice, i sećam se da mi se ukazao prizor prazne police, očišćene od tvojih

---

³ Lek na bazi paracetamola, sličan „panadolu”. (*prim. prev.*)

stvari. Kako bih ga odagnala, doviknula sam ti iz kupatila: „E pa, alal ti vera, opet si se lepo snašla da izvrdaš kućne poslove!”

Tog dana sam takođe dobila poruku da je rođena Šarli. Odjurila sam u tvoju sobu, sva srećna: „Cico, imam ekskluzivnu vest! Rafaela se porodila! Dobila je devojčicu! Zove se Šarli.” Ti si se sasvim slabašno nasmešila i, nakrivivši malo glavu, rekla: „Jelda?... Lepo ime, Šarli, neobično za devojčicu, ali lepo...” Drago mi je što si saznala tu vest pre smrti. Drago mi je što je jedno žensko dete rođeno dok si ti, i ne znajući, umirala.

Subota, 21. decembar

Dan kada sam stavila dušek na tvoj dušek. Toliko te je sve bolelo da su ti letvice kreveta bile poput mačeva. Zato, evo, supermama ima rešenje: dušek na tvoj dušek. Otišla sam na tavan po onaj koji koristimo kad ti drugarice noće kod nas i udvostručila mekoću za tebe, za tvoje tako bolno telo. Ali sad je nedostajao dušek za slučaj da Tetkica ostane da spava kod nas na Badnje večje. Tvoja Tetkica Delfina, moja mila sestra. Zato sam ukrala jedan od komšinice Silvije, koja je nešto ranije otišla s porodicom na skijanje. Imala sam ključ jer je trebalo da joj hranimo mačku. Taj dušek, plavi, ostao je u prtljažniku do srede posle tvoje smrti, tad smo ga, između dva sastanka u Pogrebnom preduzeću, uredno odneli natrag vlasnicima, kojima smo sve vreme redovno hranili mačku, nazvanu Zlat zbog fuce. Ta živuljka koja je čekala svoje granule – a tebi će se „čokapik” ubuđati u kredencu – možda nas je svrstala na stranu života.

Gornja Marna – subota, 11. januar

Danas se izmaglica neće dići. U mutnom sivilu iza polja kao da se naziru obrisi jelena, košuta. Verovatno priviđenja. Ili nas ti posećuješ.

U plavoj svesci ima nekoliko spiskova. Spiskovi uvek mnogo govore.

U ona četiri dana koliko sam te negovala, pojela si: pola jabuke, oljuštene i isečene na krišćice, pola jogurta, pola činije pirea i malo supe, od koje si na dnu činije ostavila testeninu u obliku slova, čuvenu, nesvarljivu.

U ona četiri dana koliko sam te negovala, pročitala sam ti na glas: jedan članak iz *Liberasiona* o Fakultetu političkih nauka, prvu scenu iz „Dobre dece” grofice od Segira i nekoliko stranica *Artemisa Faula*. Ali to ti nije uistinu skretalo misli, verujem da si bila toliko iscrpljena da ti ništa nije moglo odvratiti pažnju od bola. Više nisi spavala. Kad god sam ulazila u tvoju sobu, danju, noću, nadala sam se da ću te zateći kako dremaš, pronalaziš malo predaha, ali ti si gledala razrogačeno i ukočeno kako ne bi rasula ni zrnce energije koju si pokrenula u borbi protiv bola, za održavanje u životu. Ili si već strepela da se, ako zaspiš, više nećeš probuditi.

U ona četiri dana koliko sam te negovala, buncala si od groznice. U plavoj svesci popisala sam sve situaciji neprimerene stvari koje si izgovorila. Tata, Delfina i ja sad se ponekad tome smejemo, čak smo to činili i tad, toliko je bilo komično videti te onako ozbiljnu kako pričaš koješta dok ključaš s temperaturom 40.

Tati si rekla: „Opet komunisti napravili zvrčku!” On ti je rekao: „Buncaš”, ti si odgovorila: „Čujem sebe...”

Više puta si rekla: „Taj reditelj nema pojma!” ili „Komad je stvarno vrlo loš!” – mnogo si govorila o pozorištu, verovatno zbog poslednje večeri kad si bila mlada žena na nogama, na grčkoj predstavi. Verovatno i zato što sam u poslednje vreme redovno odlazila na turneje; i dugo sam ti pričala hiljade dogodovština iz garderoba i iza kulisa, toga ti nikad nije bilo dosta. Ali ovog puta reklo bi se da si osećala da pisac više ne vlada baš najbolje svojim likovima, njegova priča izmiče kontroli...

Dok sam jednog popodneva u tvojoj sobi uvijala poklone pokušavajući da te rasonodim i da ne izgubim previše vremena na obaveze oko planiranja Božića, rekla si mi: „Mene treba uviti u ukrasni papir, mama. Uvij me u ukrasni papir...” Nasmejala me je to, ali i strahovito uznemirilo. Poput još jednog mračnog pre-dosećanja. Ti, moj poklon, uvijena u pokrov...

Takođe si ispričala neku totalnu nebulozu o učiteljici... kao, ako ona kaže ovo ili ti uradiš ono, „nećeš morati da čekaš u redu”...

Poslednjeg dana bila si toliko ukočena od bola da više uopšte nisi mogla da se opustiš i šake su ti bile stegnute kao krabine štikaljke, prsti potpuno zgrčeni, ramena dignuta uz vrat... Delfini i meni rekla si: „Ama, skidajte mi ova klešta!” a onda si shvatila da buncaš i rekla, uz osmeh koji nije bio daleko od tvog poslednjeg: „Edvard Makazoruki...”

A onda si u poslednjim časovima rekla: „Je l' idemo kući, mama?”, a ja sam rekla: „Ali ti JESI kod kuće, dušo...” Zaista sam

verovala da si kod kuće, na sigurnom, u svom krevetu, u mojoj ljubavi...

U ona četiri dana koliko sam te negovala, prvi put u životu gledala sam te toliko dugo bez tvojih naočara. Ocu i tebi tako se zalomilo, kakav otac, takva kći, prvi pokret ujutro, poslednji pokret uveče: staviti/skinuti cvikere, na mestu gde su provodili noć, zabijeni između zida i dušeka, u hrpi knjiga, papirnih maramica sa sasušanim slinama i pokvarenih hemijskih olovaka. Ali sad su tri duga dana ležali kraj tvog uzglavlja, kao da već pripadaju ostacima tvog postojanja. Više nisi čitala, nisi gledala u komp, poruke drugarima kucala si slepo, kao Palčica – baš smo skoro razgovarale o toj knjizi Mišela Seresa. Posmatrala sam tu veliku retkost, tvoje gole oči, tako plave, tako savršeno ocrtane, tvoj pogled pun svetlosti, veoma blag, usredsređen na ekonomiju patnje. Tvoj pogled bez stakala.

Kasnije, nekoliko dana pošto si umrla, tata se našao kraj mog uzglavlja. Osećala sam se veoma loše, doticala sam neke mutne predele gde je pretpostavka da ću ti se pridružiti u smrti mogla postati sasvim ispravna. Bila je noć, on je već skinuo naočari, spreman da legne. Njegove oči takođe su bile gole, plave, bez stakala. To mi je veoma retko dato da vidim, kao i u tvom slučaju. Naginjao se nad mene, zabrinut, stvarno je strepeo za moj život. Ali ja sam mislila da vidim tebe. Na licu tvog oca bez naočara videla sam samo tvoje oči. Između dva jecaja urlala sam kako previše liči na tebe, nije moguće, te krupne oči poput tvojih što me netremice gledaju, ne shvatajući. Zvala sam ga Kamij. On je hteo da zove Hitnu...